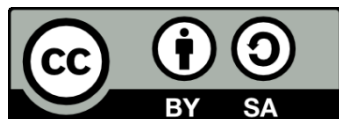

Εισαγωγή στη Φιλοσοφία (Φ101)

5 ενότητα: Τι υπάρχει;
Το οντολογικό ερώτημα

Γιώργος Ζωγραφίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

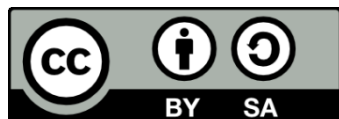
Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 5^η: Τι υπάρχει; Το οντολογικό ερώτημα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Τι είναι μεταφυσική;
2. Είναι δυνατή η μεταφυσική;
3. Μεταφυσικές θεωρίες
4. Βασική βιβλιογραφία.

Σκοποί ενότητας

ΓΕΝΙΚΟΙ

- 1. Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τα κοινά στοιχεία αλλά και τις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τον εξωτερικό κόσμο, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτός εγγράφεται στη συνείδησή τους.
- 2. Να κατανοήσουν ότι ο πεπερασμένος ανθρώπινος νους έχει, θεωρητικά αλλά και πρακτικά, απεριόριστες δυνατότητες παρέμβασης στην πραγματικότητα που τον περιβάλλει.

ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ

- Να κατανοήσουν τα επιχειρήματα των βασικών ρευμάτων για τη σχέση ύλης-νόησης
- Να γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους ο διάλογος για τη σχέση νόησης-ύλης συνδέεται με τις εξελίξεις στη σύγχρονη έρευνα στο πεδίο των νευροεπιστημών και της πληροφορικής (τεχνητή νοημοσύνη, έξυπνα υπολογιστικά συστήματα κ.τ.λ.)

Σκοποί ενότητας

ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ – ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

- Να διατυπώνουν με σαφήνεια τα βασικά ερωτήματα της μεταφυσικής-οντολογίας.
- Να συσχετίσουν τη φιλοσοφική αναζήτηση σε οντολογικά προβλήματα με τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης

ΑΞΙΕΣ – ΣΤΑΣΕΙΣ

- Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στη φιλοσοφική έρευνα για θεμελιακά οντολογικά προβλήματα.
- Να αποκτήσουν επίγνωση της κοινής βάσης θεμελιακών ανθρωπινων χαρακτηριστικών (π.χ. νους, λόγος, συνείδηση) και να οδηγηθούν σε ενίσχυση της αυτογνωσίας και της ανοχής του διαφορετικού.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. Τι είναι μεταφυσική;

Τι είναι μεταφυσική; 1

A. Ο όρος “μεταφυσική”

Η λέξη **metaphysica** δημιουργήθηκε βάσει του τίτλου *Μετὰ τὰ φυσικά*, που έδωσε –κατά την παράδοση– ο Ανδρόνικος Ρόδιος (1^{ος} αι. π.Χ.) στο έργο του Αριστοτέλη που ακολουθούσε το έργο του *Φυσική ἀκρόασις* (Φυσικά). Πρόκειται για ένα σύνολο 14 βιβλίων που είχαν ως αντικείμενό τους όχι πλέον την ίδια τη φύση αλλά τις πρώτες αρχές και τις έννοιες με τις οποίες γίνεται νοητή (*οὐσία, ὑπόστασις, εἶδος κ.ά.*)

Ο ίδιος ο Αριστοτέλης ονόμαζε αυτή τη θεωρητική δραστηριότητα *πρώτη φιλοσοφία* ή *θεολογία*.

Τι είναι μεταφυσική; 2

B. Η φύση των μεταφυσικών προβλημάτων

Η Φιλοσοφία (από τις απαρχές της) ασχολείται με προβλήματα που βρίσκονται –ή θεωρείται ότι βρίσκονται– πέραν της εμπειρικής έρευνας, προβλήματα που δεν θέτουν ούτε μπορούν ή ενδιαφέρονται να λύσουν οι εμπειρικές/ειδικές επιστήμες. Αυτά τα μη εμπειρικά ή μεταεμπειρικά προβλήματα αποτελούν αντικείμενο της μεταφυσικής.

Τι είναι μεταφυσική; 3

Γ. Προσωρινός ορισμός

Μεταφυσική είναι ο κλάδος της Φιλοσοφίας που εξετάζει τις γενικές αρχές των όντων, την αληθινή φύση ή ουσία ή δομή της πραγματικότητας .

Τι είναι μεταφυσική; 4

Δ. Παραδοσιακή διαίρεση της μεταφυσικής

1. Γενική μεταφυσική ή οντολογία
2. Κοσμολογία ή φιλοσοφία της φύσης
3. Φιλοσοφική ψυχολογία ή ανθρωπολογία
4. Φιλοσοφική θεολογία

Τι είναι μεταφυσική; 5

Δ. Παραδοσιακή διαίρεση της μεταφυσικής

1. Γενική μεταφυσική ή οντολογία: εξετάζει το οντολογικό πρόβλημα, περί της αληθινής φύσης (ή ουσίας) του συνόλου της πραγματικότητας

- Τι είναι το Είναι;
- Τι είναι το ον;

Τι είναι μεταφυσική; 6

Δ. Παραδοσιακή διαίρεση της μεταφυσικής

2. Κοσμολογία: εξετάζει προβλήματα γένεσης και λειτουργίας του κόσμου, της φύσης των συστατικών του κόσμου

- Κοσμογονία
- Κοσμολογία

Τι είναι μεταφυσική; 7

Δ. Παραδοσιακή διαίρεση της μεταφυσικής

3. Φιλοσοφική ψυχολογία ή ανθρωπολογία:

εξετάζει προβλήματα για την ουσία και τις ιδιότητες της ψυχής, για τη σχέση της ψυχής με το σώμα, για την ελευθερία της βούλησης

Τι είναι μεταφυσική; 8

Δ. Παραδοσιακή διαίρεση της μεταφυσικής

4. Φιλοσοφική θεολογία: εξετάζει προβλήματα σχετικά με τον λόγο περί υπερβατικότητας, την ύπαρξη και την ουσία του θεού, τις ιδιότητες του θεού, τη σχέση του με τον κόσμο

Τι είναι μεταφυσική; 9

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Μεταφυσική πρώτη φιλοσοφία οντολογία

Όν, υπόσταση, ύπαρξη, Είναι θεός

Διάκριση ψυχής/νου/πνεύματος – σώματος

Εγκέφαλος & νους ελευθερία της βούλησης

Μονισμός – δυισμός – θεωρίες ταυτότητας

Υπερβατικό – εμμένεια

Γενικές έννοιες (καθόλου), επιμέρους, προσωπική ταυτότητα

Χρόνος, αιτία / αιτιότητα, τελολογία/μηχανικισμός

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2. Είναι δυνατή η μεταφυσική;

Είναι δυνατή η μεταφυσική; 1

A. Η μεταφυσική δεν είναι δυνατή

B. Η μεταφυσική είναι δυνατή και αναγκαία

Είναι δυνατή η μεταφυσική; 2

A. Η μεταφυσική δεν είναι δυνατή:

Μόνο η επιστήμη δίνει γνήσια γνώση

(Λογικός θετικισμός, Quine)

- Κριτική: (α) και αυτή η άποψη προϋποθέτει μια μεταφυσική θεωρία.

(β) δεν υπάρχει ικανοποιητικό / αποδεκτό κριτήριο γνωσιακού νοήματος

Είναι δυνατή η μεταφυσική; 3

B. Η μεταφυσική είναι δυνατή και αναγκαία:

- (α) Οι επιστημονικές θεωρίες δεν συγκροτούν ενιαίο κοσμοείδωλο.
- (β) Η αντιύλη, τα κουάρκς, εξίσου μυστηριώδη για τον κοινό νοο.
- (γ) Η επιστήμη βασίζεται στα μαθηματικά, τα οποία απαιτούν 'πίστη' σε αφηρημένες οντότητες.
- (δ) η άρνηση του μη υλικού είναι μια παραδοχή κατά άλλης παραδοχής.

Πότε κάτι 'είναι' οντότητα; 1

1. Κάθε οντότητα πρέπει να είναι (είτε):

(α) ατομικό πράγμα *(αυτό το βιβλίο)*

(β) ιδιότητα *(ουσιώδης ή τυχαίες/κατά συμβεβηκός)*

(γ) σχέση

(δ) συμβάν *(αυτό το βιβλίο βρίσκεται τώρα πάνω στο γραφείο)*

(ε) κατάσταση πραγμάτων

(στ) σύνολο *(όλα τα αντίτυπα του 'ίδιου' βιβλίου)*

Αυτά τα είδη οντοτήτων ονομάζονται 'κατηγορίες'

Πότε κάτι 'είναι' οντότητα; 2

2. Η ύπαρξη ή το είναι ενός πράγματος είναι αυτό που το καθιστά οντότητα:

- Η ύπαρξη είναι ιδιότητα;
- Τι σημαίνει η πρόταση «το x υπάρχει» και «το x δεν υπάρχει»;
- Δεχόμαστε αντικείμενα που δεν υπάρχουν, ακόμη και αν μιλάμε / σκεφτόμαστε γι' αυτά; [τραγέλαφος]

Πότε κάτι 'είναι' οντότητα; 3

3. Ό,τι έχει ταυτότητα και είναι διακριτό από κάθε τι άλλο είναι οντότητα

(α) «Ο Αποσπερίτης είναι ο ίδιος με τον Αυγερινό»

(β) «Ο Αυγερινός είναι ο ίδιος με τον Αποσπερίτη»

Πρόκειται για προτάσεις/δηλώσεις ταυτότητας

Είναι ουσιαστικής σημασίας για τη γνώση

Όμως: δεν λένε ότι δύο πράγματα είναι ένα

–ούτε ότι ένα πράγμα είναι το ίδιο με τον εαυτό του

Πότε κάτι 'είναι' οντότητα; 4

4. Κάθε οντότητα πρέπει να έχει ιδιότητες και (ίσως) να εισέρχεται σε σχέσεις με ορισμένες άλλες οντότητες

Αυτό που καθιστά κάτι οντότητα είναι η φύση της σύνδεσής της με τις ιδιότητές της και με τις σχέσεις της.

-
-
-
-

Πότε κάτι 'είναι' οντότητα; 5

5. Κάθε οντότητα πρέπει να είναι λογικά συνεπής (νόμος μη αντίφασης)

- Η ισχύς του νόμου μη αντίφασης: γενική;
- Μήπως είναι απλώς μια γλωσσική σύμβαση;

-
-
-
-

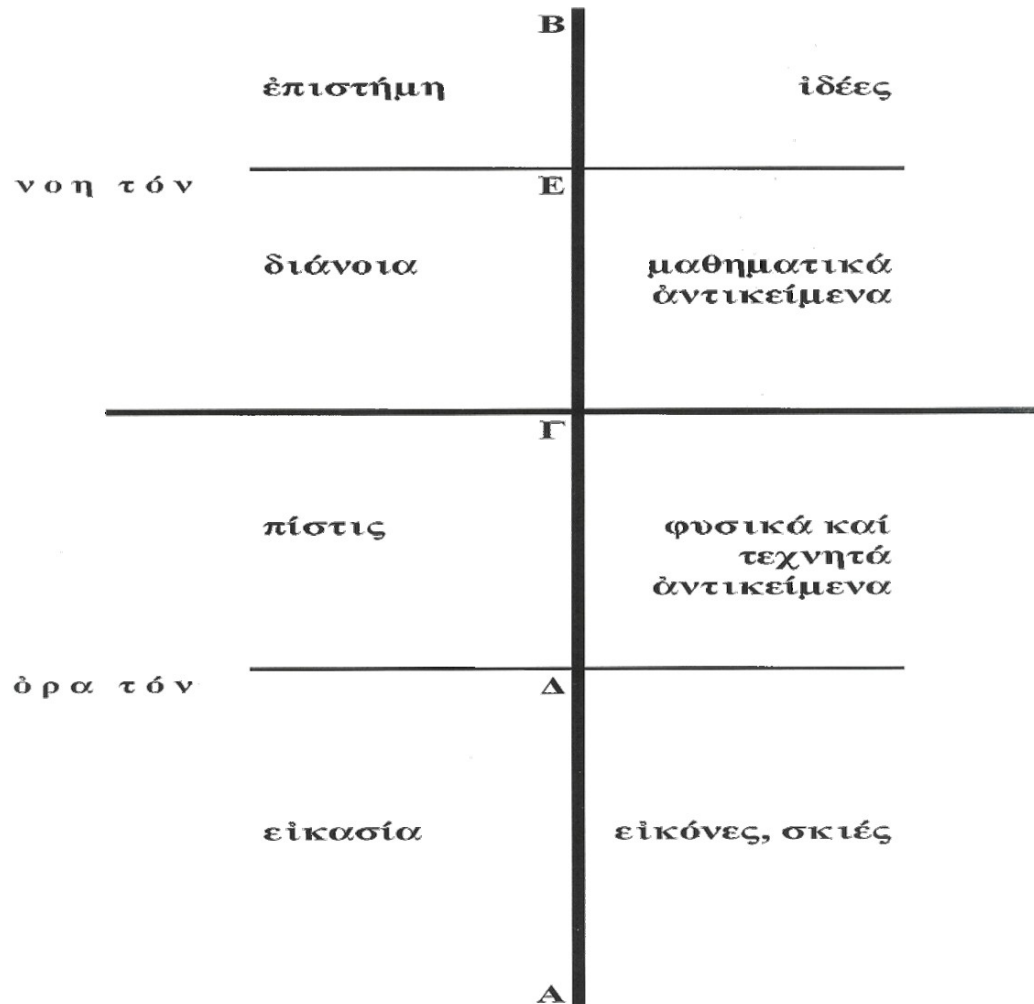

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3. Μεταφυσικές θεωρίες

Πλατωνικός δυισμός -1

Καρτεσιανός δυισμός 1

Διαπίστωσα ήδη, εδώ και αρκετά χρόνια, ότι τα ψευδή πράγματα που δέχθηκα από μικρή ηλικία ως αληθινά ήταν πάρα πολλά, και ότι όσα οικοδόμησα κατόπιν πάνω τους ήταν πολύ αμφίβολα. Έπρεπε επομένως κάποτε στη ζωή μου να τα ανατρέψω όλα εκ βάθρων και να αρχίσω εκ νέου από τα πρώτα θεμέλια, αν επιθυμούσα να εδραιώσω κάτι στέρεο και μόνιμο στο πεδίο των επιστημών. Αλλά επειδή το έργο αυτό φαινόταν πελώριο, περίμενα να φτάσω σε μια ηλικία ώριμη [...] Σήμερα λοιπόν που έφτασε η στιγμή, απάλλαξα το πνεύμα μου από κάθε φροντίδα, εξασφάλισα σίγουρη ησυχία, απομονώθηκα, και τελικά θα επιδοθώ σοβαρά και ελεύθερα στη γενική ανατροπή αυτών των γνώμών μου. (Ντεκάρτ, *Μεταφυσικοί στοχασμοί*)

Καρτεσιανός δυισμός 2

Προς τούτο δεν είναι αναγκαίο να δείξω ότι όλες οι γνώμες μου είναι ψευδείς, κάτι που δεν θα μπορούσα ίσως καταφέρω ποτέ. Αλλά, επειδή ο Λόγος με πείθει τώρα ότι δεν πρέπει να αρνούμαι λιγότερο επιμελώς τη συγκατάθεσή μου σε όσα δεν είναι εντελώς βέβαια και αναμφίβολα παρά σε όσα είναι εμφανώς εσφαλμένα, θα είναι αρκετό να ανακαλύψω κάποιον λόγο αμφιβολίας σε αυτές για να τις απορρίψω όλες. Επειδή, όταν υποσκάπτω τα θεμέλια, καταρρέει αυτομάτως ό,τι είχε οικοδομηθεί πάνω τους, θα πλήξω κατευθείαν τις ίδιες τις αρχές στις οποίες στηρίζονταν όλα όσα πίστευα παλαιότερα. (Ντεκάρτ, *Μεταφυσικοί στοχασμοί*)

Μεταφυσικές Θεωρίες

	Καθόλου	Επιμέρους	Νους
Ρεαλισμός	Τα Καθόλου υπάρχουν & είναι πραγματικά	Τα συγκεκριμένα επιμέρους υπάρχουν	Καθόλου & επιμέρους υπάρχουν ανεξάρτητα από νου
Εννοιοκρατία	Τα Καθόλου υπάρχουν	Τα συγκεκριμένα επιμέρους υπάρχουν	Τα Καθόλου υπάρχουν μόνο ως έννοιες στον νου. Τα επιμέρους υπάρχουν ανεξάρτητα από νου
Ονοματοκρατία (νομιναλισμός)	Τα Καθόλου δεν υπάρχουν	Μόνο συγκεκριμένα επιμέρους υπάρχουν	Τα επιμέρους υπάρχουν ανεξάρτητα από νου
Ιδεαλισμός	Τα Καθόλου δεν υπάρχουν	Μόνο συγκεκριμένα επιμέρους υπάρχουν	Τα επιμέρους υπάρχουν αλλά εξαρτώνται από νου

Ιδεαλισμός

Τύπος	Φιλόσοφοι	Εξήγηση
Αντικειμενικός	Πλάτων, Πλωτίνος, Leibniz	Το αληθινά πραγματικό είναι οι μορφές/ιδέες: αιώνιες, ακίνητες, οντολογικά ανεξάρτητες, άυλες. Πέραν αισθητηριακής εμπειρίας, προσιτές στο νου
Υποκειμενικός	Berkeley	Άρνηση ύπαρξης υλικών σωμάτων. Υπάρχουν μόνο οι νόες. Ο νους του Θεού εμφανίζει τα πράγματα στους νόες των ανθρώπων
Απόλυτος	Hegel	Τα υλικά σώματα ανάγονται σε φαινομενικές καταστάσεις στον νου. Ο νου είναι μια καθολική αυτο-συνείδηση που υπάρχει πέρα από τη φύση
Υπερβατολογικός	Kant	Υπάρχει ο νοούμενος κόσμος, ανεξάρτητος από νου. Γνωρίζουμε μόνον τον φαινόμενο κόσμο
Κριτικός	Fichte, Schelling	Η φύση της πραγματικότητας εξηγείται μέσω των αρχών του ωραίου & αγαθού (παράγονται από νου)

Οι γενικές έννοιες (καθόλου) - 1

	Φύση καθόλου	Τύπος οντολογίας	Κατάσταση πραγμάτων	Επιμέρους
Ακραίος ρεαλισμός (ΠΛΑΤΩΝ)	Universalia ante res	Δύο ή περισσότεροι κόσμοι, διότι υπάρχουν περισσότερα καθόλου από όσα υποστασιοποιούνται	Υπάρχουν ως τύποι καταστάσεων	Δεν υπάρχουν
Μετριοπαθής ρεαλισμός (ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ)	Universalia in rebus	Ένας κόσμος. Υπάρχουν μόνο τα καθόλου που υποστασιοποιούνται	Καθόλου & επιμέρους υπάρχουν ως καταστάσεις πραγμάτων	Δεν υπάρχουν

Οι γενικές έννοιες (καθόλου) - 2

	Φύση καθόλου	Τύπος οντολογίας	Κατάσταση πραγμάτων	Επιμέρους
Μετριοπαθής νομιναλισμός (εννοιοκρατία)	Universalia post res <i>[υπάρχουν ως έννοιες στον νου]</i>	Ένας κόσμος	Καθόλου & επιμέρους υπάρχουν ως καταστάσεις πραγμάτων	Δεν υπάρχουν
Ακραίος νομιναλισμός απεικονιστικός	Υπάρχουν μόνο πράγματα <i>[σύνδεση βάσει ομοιότητας]</i>	Ένας κόσμος	Δεν απαιτείται η ύπαρξη καταστάσεων πραγμάτων	Υπάρχουν

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

4. Βασική βιβλιογραφία

Βασική βιβλιογραφία 1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ

1. **Gilson E.**, *Το ον και η ουσία: Το πρόβλημα της ύπαρξης στη δυτική φιλοσοφία από την αρχαιότητα ως τον εικοστό αιώνα* (μτφ. Θ. Σαμαρτζής). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2009.
2. **Heimsoeth H.**, *Τα έξι μεγάλα ερωτήματα της δυτικής μεταφυσικής και οι ρίζες της νεότερης φιλοσοφίας* (μτφ. Μ. Παπανικολάου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012.
3. **Κονδύλης Π.**, *Η κριτική της μεταφυσικής στη νεότερη σκέψη: 1. Από τον όψιμο Μεσαίωνα ως το τέλος του Διαφωτισμού, 2. Από τον Χέγκελ και τον Νίτσε ως τον Χάιντεγκερ και τον Βίττγκενσταϊν* (μτφ. Μ. Παπανικολάου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012.

Βασική βιβλιογραφία 2

ΚΕΙΜΕΝΑ & ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

1. **Warburton N.**, *Φιλοσοφία: τα βασικά* (μτφ. Δέσποινα Ρισσάκη). Αθήνα: Αρσενίδης, 2010 [εξωτερικός κόσμος, θεός, νους].
2. **Τζαβάρας Γ.**, *Εισαγωγή στην οντολογία*. Αθήνα: Gutenberg, 2009.
3. **Βουδούρης Κ.**, (επιμ.), *Μεταφυσική* (μτφ. διαφόρων). Αθήνα 1984 [συλλογή κειμένων σύγχρονης μεταφυσικής].
4. **Kim J.**, *Η φιλοσοφία του νου* (μτφ. Ελένη Μανωλακάκη). Αθήνα: Leader Books, 2005.
5. **Κιτσόπουλος Θ.**, *Εγκέφαλος, γλώσσα, νους*. Αθήνα: Στιγμή, 2002.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

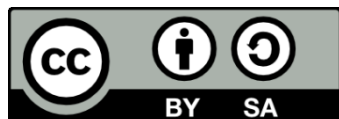
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Ματίνα-Ιωάννα
Κυριαζοπούλου>
Θεσσαλονίκη, <15.1.2015>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

